

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שופטים

(חלק כד שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת שופטים, כח מנחם-אב — ד אלול, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ג שופטים

שבהם אכן אפשר להשוות את האדם ל"עץ השדה"⁶,

אלא שהאדם הנו "עץ השדה": התואר "עץ" מבטא (לא רק פרטים חלקיים או טפלים באדם, אלא) את כל מציאותו של האדם, "האדם עץ השדה".

[וי"ל שהדבר מובן גם מכך שאין אומרים תחנון בחמשה עשר בשבט⁸, ראש השנה לאילנות⁹; ומנהג ישראל לאכול מפירות האילן ביום זה¹⁰ וכו' (וכיסוד לכך הובא¹¹ הכתוב "כי האדם עץ השדה").

שהרי אם עץ השדה אינו אלא משל על האדם – אין בכך טעם מספיק שראש השנה של העץ יהיה יום טוב לאדם¹². ומזה מובן, ש"האדם עץ

א. על הפסוקי "כי האדם עץ השדה" הקשו בגמרא², "וכי אדם עץ [ה]שדה הוא", ותיצו: "אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתיב³ אותו תשחית וכרת, הא כיצד אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל (למוד הימנו, רש"י) ואותו לא תכרות, ואם לאו אותו תשחית (סור מעליו, רש"י) וכרת".

וצריך להבין:

ממה שהקשו בגמרא "וכי אדם עץ שדה הוא" מוכח שנקטו שהשוואת האדם בכתוב ל"עץ השדה" אינה רק לפי שעץ השדה משמש כמשל⁴ להבין אחת (או כמה) מהמעלות והתכונות של האדם,

[שהרי אם כוונת הכתוב היא להשוותם רק בפרטים מסוימים, אזי אין מקום להקשות⁵, "וכי אדם עץ שדה הוא" – כיון שיש כמה פרטים

(6) ראה אבות פ"ג מ"ז. ועוד. וראה בפרטיות ס' הליקוטים (צ"צ) ע' עץ, ס' הערכים-חב"ד ח"א ע' אדם ס"א, ושי"ג.

(7) וראה רש"י שלח יג, כ.

(8) שו"ע או"ח סקל"א ס"ו.

(9) משנה ריש ר"ה (כדעת ב"ה).

(10) מג"א שם סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז (לבעהמ"ס דברי נחמ"י) שם ס"ח. ויש מנהגים לומר ליקוטים מתנ"ך וזהר כו' (נדפסו בס' פרי עץ הדר – ויניציאה, תפ"ח. וכמ"פ לאח"ז). – ולא ראיתי במדינותינו נוהגים כן.

(11) ראה לקוטי מהרי"ח ח"ג מנהגי שבט (בטעם שולובשים בגדי יו"ט). ועוד.

(12) ופשוט שאינו דומה להעמדת אילנות בביהכ"נ ס בצצרת (שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ד סט"ו).

(1) פרשתנו כ, יט.

(2) תענית ז, א.

(3) שם, כ.

(4) עפ"ז יומתק זה שהש"ס לא נקט כאן לשון "למה נמשל אדם לעץ השדה" (וכיו"ב) – כלשון הש"ס כמ"פ תיכף לאח"ז בנוגע לדברי תורה.

(5) ברש"י (ועד"ז ברבינו גרשום) תענית שם: אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה כו'. ומשמע שוהי הכוונה בתירוץ הגמ', שהאדם אינו עץ השדה ולא נמשלו זל"ז*. וצ"ע מהי הקס"ד מלכתחילה שהאדם הוי עץ השדה?

(* בחזקת"ג מהרש"א (ועד"ז בפי' הרי"ף לע"י)

שם מפרש דקושיית הש"ס היא שלפי פשוטו של מקרא (שנא האדם עץ שדה – רש"י עה"פ) הול"ל "כי עץ השדה אדם", ע"ש. אבל ממשות' ל' הגמרא

"וכי אדם עץ השדה הוא" משמע, שהקושיא היא איך אפ"ל שהאדם הוא עץ השדה, ככפנים.

אינם מחוברים לאדמה¹⁴, שממנה היתה ההתהוות (גם) של מין החי והמדבר – „הכל היה מן העפר”¹⁵, ולאחר התהוותו (לידתו) של כל חי ומדבר אין הוא דבוק לשרשו ומקורו (שהולידו). ואף מזונם של החי והמדבר אינו בא באופן המצריכם להיות בחיבור למקור המזון.

משא”כ הצומח, המחובר תמיד לכח הצומח שבאדמה.

– אנו מוצאים אמנם על־דרך־זה בדגים, המוכרחים להמצא תמיד במים, מקור חיותם, וכשפורשים מן הים מיד הם מתים¹⁶; ואדרבה – בהם ענין זה הוא ביתר שאת מאשר בצומח: הם נשארים בכל מציאותם בתוך מקורם, במים;

אבל – היא הנותנת: בכך גופא הוא החידוש שבצומח ביחס לדגים, שגם כאשר הוא גדל על־פני האדמה, מחוץ למקורו – והרי במין זה יש אף עצים הגדלים למעלה משלשה טפחים, עשרה טפחים, ועד לגובה רב מאד – מכל מקום הוא נשאר תמיד מחובר לשרשיו המצויים בארץ, ועל־ידם – לכח הצומח שבאדמה.

ועוד – בדגים, הרי כל דג פרטי אינו מחובר כלל למקור החיות הפרטי שלו, והוא עובר ממקום למקום, ואפילו מנהר לים (ולהיפך), משא”כ בצומח.

ג. בזה גופא יש יתרון מעלה בעץ

השדה” משמעו, כנ”ל, שהאדם הנו עץ השדה, ולכן לראש השנה של העץ יש קשר לאדם].

ואם כן, אינו מובן:

116

(א) כיצד מיושבת שאלת הגמרא „וכי האדם עץ שדה הוא” על־ידי התירוץ „אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל כו””? הלא גם ענין זה, לכאורה, אינו אלא (א) משל ונמשל הנלמדים מעץ השדה, (ב) ואף זאת – רק בפרט אחד. ואם כן, השאלה עודנה במקומה: „וכי” בשל כך אפשר לכנות את האדם בשם „עץ השדה”?

(ב) איך יתכן כלל לתאר את מעלת האדם – מין המדבר – בכך שהוא „עץ השדה”, שיש בו תכונות של „צומח”?

הן אמת שבאדם נמצא גם ענין „צומח” (ובפרט בצמיחת שערותיו וצפרניו כו’), אבל: (א) אם משום כך, הרי באדם נמצאת מעלה גדולה מזו – ענין ה”חי”¹³. (ב) ועיקר: לא זהו תוכן מעלת האדם (מדבר) – ואם כן, איך מתאים לומר „האדם עץ השדה”?

ב. המעלה המיוחדת שבה מתייחד מין הצומח (ביחס למין המדבר והחי) היא, שהצומח אינו מכסה ומסתיר את חיותו האמיתית, והוא מחובר תמיד (על־ידי שרשיו) למקורו, לכח הצומח שבאדמה הנותן בו חיים וצמיחה. צמח הנתלש מן האדמה, חדל להיות „צומח”.

בחי ובמדבר לא מצינו שיוכרחו להיות מחוברים לשרשם ומקורם: הם

14) להעיר מאדני השדה (כלאים פ”ח, מ”ה). וראה ע”ח שמ”ב בתחלתו שהוא ממוצע „בין הצומח והחי”.

15) קהלת ג, כ. ב”ר פ”ב, יא.

16) ראה ע”ז ג, טע”ב. וראה ברכות סא, ב.

13) כידוע שהאדם כולל מדצח”ם (ראה ס’ הערכים שם סעיף ז, וש”נ).

ענין ה"חיי"22, הבא לידי ביטוי בתנועה ושינוי ממקום למקום, כבעל-חיים הנע ממקום למקום. ועל-דרך-זה השכל אינו מוגדר ומוגבל ("מחובר") לטבע אחד, כי השכל ענינו לחקור ולהבין דבר (לא לפי חשקו ורצונו, אלא) כמות שהוא לעצמו, כך שהשכל הולך ומשנה את מקומו, לעתים לקו החסד ולעתים לקו הגבורה. בענין פלוני מסקנת השכל היא שצריכה להיות הנהגה של חסד, ובענין אחר – הנהגה של גבורה, וכיוצא בזה.

משא"כ המדות (מצד עצמן) מוגדרות לפי טבען – מדת החסד נשאר תמיד (מצד עצמה) בקו החסד, וכן מדת הגבורה – בקו הגבורה; אין זאת אלא שהן "צומחות" מקטנות לגדלות.

ה. כשם שהצומח שב"עולם גדול" מתייחד, כנ"ל, במעלת היותו מחובר תמיד לשרשו – על-דרך-זה הוא בבחינת הצומח שבאדם, המדות, שיש בהן מעלה על השכל בכך שדוקא הן מחוברות (תמיד) לשרשן – פנימיות נפש האדם.

וזהו גם הטעם²³ לכך שהמדות (רגש הלב) יש בהן – כנראה במוחש – תוקף גדול, וקשה ביותר להביאן לכך שישתנו ויחליפו את "מקומן" (על-דרך האמור לעיל בנוגע לאילנות): מי

(22) ראה בכ"ז לקו"ש ח"ו ע' 115 (וראה שם ע' 113).

(23) עיין בזה ד"ה והארץ היתה במאמרי אדה"ו – תקס"ח (כרך א) בתחלתו (ושם כרך ב בתחלתו). תו"ח בראשית יא, ד ואילך. המשך תער"ב ח"א פרק רנא"ב. ד"ה להבין ענין טענת המרגלים תשט"ו.

השדה – אילנות – על-פני שאר הצמחים¹⁷:

צמחים אחרים¹⁸ – כגון תבואה, פרי האדמה וכיוצא בזה – אינם נשארים בקיומם (כצומח המחובר לארץ) משנה לשנה, והם מאבדים את מציאותם; לעומתם האילנות מוציאים פירות משנה לשנה – הם יכולים לסבול את כל סוגי השינויים, קיץ וחורף כו', וקיומם אינו נפסק.

והדבר מעיד על חיבור חזק ביותר למקור חיותם, הנותן בהם תוקף גדול שלא להתפעל משינויי הזמן ולהשאר בקיומם, ואף לגדול משנה לשנה.

ד. האדם הוא "עולם קטן"¹⁹. כשם שה"עולם גדול" מתחלק לארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר – כך ישנם באדם, אף ברוחניותו, ארבעה סוגים אלו²⁰.

וכידוע²¹, שהמדות שבאדם הן הצומח שבנפש האדם, לפי שבמדות ישנו ענין הצמיחה מקטנות לגדלות.

בכח השכל קיים לא רק ענין הצמיחה מקטנות לגדלות, אלא גם

(17) נוסף לזה דשלימות גדלות הצמיחה היא באילנות כמש"נ (מ"א ה, יג) וידבר על העצים מן הארז גו' האזוב (תו"ח בראשית ד"ה וייצר פי"ז).
(18) ראה הדיעות בזה – ברכות מ, סע"א ואילך ובמפרשים שם. טאו"ח, רמ"א ושו"ע אדה"ו ר"ס רג. סדר ברכת הנהנין לאדה"ו פ"ו ה"ו.

(19) תנחומא פקודי ג. וראה אדר"נ פלא"א, ג. ועוד.

(20) נסמן לעיל הערה 13.

(21) תו"א ד, א. ובכ"ו (נסמנו בס' הערכים (שם).

שהוא איש החסד בטבעו, קשה יהיה לו ביותר להשתנות לאיש הגבורה (ועל־דרך־זה להיפך).

[ולהעיר, שאעפ"כ הדבר אפשרי – אלא שאין זה דבר הרגיל, על־דרך הרוב: אדם מסוגל להתגבר בשכלו על טבע מדותיו, ואף לשנותן מרע לטוב²⁴ – כשם שהאילנות, על־ידי טירחא יתירה לעקרם ממקומם ולנטוע אותם במקום אחר, יצמחו במקום החדש, ולעיתים אף ביתר שאת מאשר במקומם הראשון²⁵].

וזה גופא הוא גם הטעם לכך שהשכל אינו מוגדר על־פי טבע האדם (כנראה בחוש, שהאדם יכול לחקור ואף לתפוס היטב²⁶ ענין שהוא היפך טבעו) – לפי שהשכל ("חיי") שבאדם, באופן גלוי, אינו מחובר כל־כך לשרשו בנפש²⁷ (בדומה ל"חיי" שב"עולם גדול", שאין לו חיבור (תמידי) לשרשו).

ו. ועפ"ז יובן הנאמר בכתוב „כי האדם עץ השדה” – היינו שכללותו של ה"אדם" היא „עץ השדה” (כנ"ל ס"א) – כי דוקא המדות²⁸, בחינת „צומח” שבו, מביאות לידי גילוי את (שרשן ומקורן כפי שהוא ב)פנימיות הנפש.

וי"ל שמטעם זה עיקר עבודת האדם היא (לא כל־כך בענין השכל, אלא בעיקר) בבירור וזיכוך המדות²⁹, לפי שתיקון המדות נוגע בפנימיות הנפש; ולכן האדם מגיע לידי שלימותו דוקא על־ידי עבודה זו, עד ששלימות שכל האדם („וידעת"³⁰) אף היא באה על־ידי השפעת השכל על מדות האדם („והשכות אל לבבך"³⁰).

וזהו³¹ מה שנתבאר בגמרא שענין „האדם עץ השדה” ניכר ומתגלה בכך ש"אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל": פירוש „הגון" הוא שבתלמיד חכם זה ישנה לא רק מעלת השכל (לימוד), אלא שכלו משפיע על מדותיו, והדבר מביאו להתנהג באופן „הגון”.

ודוקא מתלמיד חכם זה „תאכל” –

שהוא חוץ להעצמות והמדות הן התגלות העצמות.

(28) וראה המשך תער"ב ח"ג (ע' ארכא): והאדם בכלל הוא בחי' המדות וכמו כי האדם עץ השדה.

(29) ראה ד"ה אל תצר לאדהאמ"צ (מאמרי אדמוה"א דברים ח"א ע' ד' ואילך). מאמרי אדה"ז תקס"ה (ח"ב) ע' תתב ואילך. ועוד. וראה ד"ה אין הקב"ה בא תרפ"ה (בסה"מ קונטרסים ח"ג) פ"ב. ד"ה וישא אהרן תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"א. ועוד. פתגם הנ"ל הערה 24. (30) ואתחנן ד, לט.

(31) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1115 ואילך.

24 בכמה מקומות מבואר שע"י גדלות המוחין מתהפכות המדות מטבען (ראה תו"א הוספות קז, סע"ד ואילך. דרמ"צ פד, א. אוה"ת משפטים ע' א'קלד. ד"ה ביום השמע"צ תרס"ה. המשך תער"ב ח"ג ע' א'דלא ואילך (ושם, שהוא דוקא מצד גדלות אבא, ע"ש)). ולהעיר ג"כ מהפתגם שכל ענין החסידות הוא לשנות טבע מדותיו (ראה כתר ש"ט סי' כד. לקו"ד ח"א נו, א. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב שכא, ב). וראה המשך תער"ב (ח"א) פרק רנח בסופו, שגם בחי' חכמה „פועל (רק) חלישות בהמדות ומה"מ אין זה משתנים המדות לגמרי בעצם מהותם”.

25 וכמחז"ל בגפן (שמו"ר רפמ"ד) „כשבעלי' מבקשין שתשביח כו' עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משבחת” – ולהעיר ג"כ מבר' רפט"ו. זח"ב קסז, ב (נת' באוה"ת בראשית מה, ב ואילך).

26 ראה תניא פ"ה.

27 וראה המשך תער"ב ח"א שם – גם בנוגע לבחי' חכמה: דהחכ' היא שבא העצמות בכח

הללו הם הורישו לבניהם אחריהם עד עולם, כך שבחינות האבות ישנן, תמיד . . בכל זמן בכל אדם."

והטעם לכך הוא: ענין הירושה נוגע בעצם המוריש והיורש³⁷. ולכן, (עיקר) מה שהאבות הנחילו לבניהם אחריהם באופן של ירושה, אינו מדריגתם בשכל ובהשגת אלקות (לדוגמא: מדריגת אברהם – שכל הנעלם מכל רעיון³⁸), כי השכל אין בו בגלוי (כל-כך) חיבור אל העצם והפנימיות העוברים בירושה, אלא עבודתם במדות – אהבה יראה ורחמים, כיון שטבע המדות שלהם קשור לפנימיות הנפש.

ח. אחת ההוראות שיש ללמוד בפשטות מענין זה:

מקור החיות של יהודי הוא התורה, "כי הם חיינו". אולם סדר החיים של

(כרך ג) ע' תתס. ובכ"מ. ומבואר גם בענין חדר ר"ת חסד דין רחמים (מא"א בערכו (ח, ז) ב"נ. לקו"ת ויקרא ב, סע"ד. שלח מד, א. בלק עא, ב. ס' הליקוטים (צ"צ) בערכו, ו(ו').

37 ראה צפע"נ (שו"ת דווינסק ח"א סק"ח. ועוד) שהיורש הוא מציאות המוריש.

38 תו"א ר"פ לך. – וי"ל יתרה מזו דאפילו כפי שהם חב"ד (אוה"ת לך (כרך ד) תרצ, ב. וראה תו"ח לך פד, ד ואילך, שהאבות הן בג' קווין חח"ן בג"ה דת"י ה"ז בשרשם ולא עיקר ענינם. ואכ"מ.

פ"ג ח"ל ושאר המדות הן ענפי היראה והאהבה כו', אבל שם נחית רק לבאר דיש עיקר וענפים במדות. [בתניא פמ"ו (סה, סע"ב): רמ"ח אברין . . נחלקין לשלש בחי' ימין שמאל ואמצע שהן חסד דין רחמים תרין דרועין וגופא וכו'. ועד"ז בכ"מ – אבל במקומוות אלה (עכ"פ ברובם) הכוונה (בעיקר) לג' קווין (אלא שבכל קו – בכמה ענינים – יש: ענינו, שייכותו ללמעלה, שייכותו ללמטה)].

ממנו יש ללמוד ולקבל, "כי האדם עץ השדה": מיהו "אדם" בשלימותו (שאפשר ללמוד מפיו) – מי שהוא "עץ השדה", היינו שבחינת הצומח שבאדם, המדות שלו, היא כדבעי³² למהוי.

ז. כשם שהדבר אמור בכל יחיד בפרט, על-דרך-זה הוא בנוגע לכללות עם ישראל:

כל בני ישראל הם בניהם של שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב, וקשר זה אל האבות הוא באופן של חיבור תמידי, וכמו שכתב רש"י על הפסוק³³ "כי מראש צורים אראנו" – "אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם³⁴ ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כו' על ידי אבות ואמהות".

ובמה מתבטא הקשר של כל יהודי לשלשת האבות? – לא (כל-כך) בענין השכל, אלא בענין המדות דוקא. כידוע³⁵ ששלשת האבות הם כנגד שלש המדות אהבה יראה ורחמים (כללות כל המדות³⁶), ואת המדות

32 ראה כתובות סז, רע"א והובא בנוגע לצדקה (חסד, דאזיל עם כולי יומי – לקו"ת האזינו עו, ב (פע"ח ש' חה"ס פ"א. מאו"א אות יו"ד, ח. ועוד). ובכ"מ).

33 בלק כג, ט.

34 ראה ישעי' כו, ו: הבאים ישרש יעקב גו'.

35 ראה תו"א ר"פ ורא. ד"ה וראו בסה"מ תקס"ב ע' קלד. ובכ"מ. ועייג"כ תניא פ"ח ואילך.

36 ראה תניא פ"ג*, תו"א א, סע"ב. סה"מ תקס"ב שם. אוה"ת בהעלותך ע' שמא. ויקרא

(* בתניא שם, ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה – ר' חו"ג (וכן הוא בכל ס' התניא (ח"א)). באוה"ת ויקרא שבפנים ההערה: דנה"י הם ענפיהן של חג"ת . . כמ"ש בלק"א ח"א

רוב בני האדם נקבע (על-פי תורה) באופן כזה, שאין הם כדגים שבים המצויים תדיר בתוך מקור חיותם³⁹, שהרי אלו ש„תורתם אומנתם” – ואף יושבי אהל בכללותם, המצויים באהלה של תורה בהתיישבות – מועטים הם, ואילו רוב בני האדם יוצאים אל העולם שבו עליהם למלא את השליחות לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ומאידך, על יושבי אהל לדעת שאין די בלימוד התורה לבדו, כי באמצעות כח השכל בלבד, שבו חלים שינויים, אין האדם מובטח שגם לאחר יציאתו מאהלה של תורה ישאר מחובר כדבעי לתורה.

ודוקא כאשר הלימוד הוא באופן של „והשבות אל לבבך” – נעשית התורה חקוקה בלב האדם באופן של „לא שניתי”; ואזי, יהיה מצבו אשר יהיה, לעולם ישאר קשור ומחובר למקור מים חיים – לתורה ומצוות.

ועל כן יש לזכור אשר „האדם עץ השדה” – על יהודי להיות מחובר תמיד למקור חיותו: החיות בתורה ומצוות שינק באהלה של תורה בטרם הגיעה העת „לרדוף”⁴⁰ – צריכה להשאר בו תמיד, עד שירגיש שהוא מחובר בשעה זו לזמן ההוא. כלומר

(39) ראה לעיל הערה 16.

(40) בן עשרים (אבות ספ"ה) – ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג (ובקו"א שם).

(משיחות מוצאי ש"פ וארא תשל"ט, ש"פ בשלח תש"נ)

